

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.74.3-14>

УДК 72.01

Вітченко Денис Миколайович,

*кандидат архітектури, доцент кафедри будівництва, геотехніки і геомеханіки
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

Vitchenko.D.M@nmu.one

<http://orcid.org/0000-0002-3766-6311>

ВИКОРИСТАННЯ ПАТЕРНІВ УКРАЇНСЬКОЇ САМОБУТНОСТІ В ПРОЄКТАХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ ІНДУСТРІАЛЬНИХ СЕЛИЩ 1920-х рр. ВІКТОРА ТРОЦЕНКА

Анотація: у статті висвітлені особливості застосування етнічних традиційних типів житла в ході створення новотворів з ознаками української самобутності у творчості Віктора Троценка періоду 1920-х рр. Застосовані автором у проєктах малоповерхових житлових будинків індустріальних селищ Сходу та Півдня України 1923-1929 рр. засоби художньої виразності, близькі за характером до англійських будинків-котеджів, водночас використовували й українські патерни форми «хата» перетворені за допомогою патерну морфогенезу «трансформація». Реалізовані на практиці теоретичні погляди архітектора передбачали розвиток української архітектури не лише на засадах використання традиційних мотивів народної архітектури, а й інноваційного застосування традиційних місцевих матеріалів та технологій, відповідність архітектурних рішень кліматичним особливостям регіону.

Ключові слова: патерни української самобутності; творчий метод; прототип; новотвір; архітектор Віктор Троценко.

Постановка проблеми. Для науково обґрунтованої реабілітації архітектурних об'єктів 1920-х рр. з рисами української самобутності необхідне розуміння закономірностей їхнього формотворення. Доробок представника Харківської архітектурної школи Віктора Троценка становить вагомий внесок в спадщину української архітектури, насамперед 1920-х рр. Саме тому важливо проаналізувати творчі підходи із застосування архітектором форм й прийомів українського традиційного зодчества. Вагомість об'єктів – носіїв патернів української самобутності для національної культури вимагає їх збереження й реабілітації. Питання достовірності відтворюваних втрачених елементів

пам'ятки є одним із ключових питань реставрації. Відновлення втрачених елементів відбувається на базі достовірних й аргументованих наукових джерел. За відсутності історичних іконографічних джерел залишаються невизначеними й особливості реабілітації їх спадщини. Це потребує розробки спеціальних прийомів вирішення заявленої проблеми. За підґрунтя в розробленні таких прийомів у цій роботі пропонується застосувати поняття патернів української самобутності – як інструментів формотворення архітектурного об'єкта з ознаками української самобутності на основі структурних елементів традиційного прототипу. У даному випадку – на базі мистецьких прийомів архітектора Харківської школи Віктора Троценка, який застосовував у своїй творчості патерни української самобутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження базується на розумінні української національно-своєрідної архітектурної спадщини Харківської школи першої третини ХХ ст., як явища романтизму, а розвитку етнокультурних особливостей в архітектурі, як пошуку її національної ідентичності.

В контексті приналежності до стильових напрямків архітектури ХХ ст. творчий спадок Віктора Троценка із ознаками української самобутності 1920 - рр. різні дослідники оцінювали як: «український архітектурний модерн» (Іосип Заков, Олександр Молокін, Віктор Чепелик), національно-романтичний напрям руху модерну (Богдан Божинський, Юлія Івашко), національно-романтичний напрям («пошуки національних форм») в рамках історизму (Георгій Лебедєв, Володимир Ясієвич), український національний романтизм (Тетяна Антошук). Пошуки Віктором Троценком української самобутності в 1920-х рр. Людмила Василенко визначала як «традиціоналістський модернізм» («раціоналістичний традиціоналізм»). Визнавши самого Троценка, засновником цього напрямку в українській архітектурі 1920-х рр., дослідниця на прикладі проєктів котеджів індустріальних селищ визначила такі його особливості: функціональний план, вплив місцевих особливостей, включення форм української архітектури традиційного житла [1, с. 32].

Незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень у цій сфері, на сьогодні не достатньо вивчено процеси архітектурно-стильового формотворення житлових будинків індустріальних селищ сходу України 1920-х рр. з ознаками української самобутності, авторства представника Харківської архітектурної школи Віктора Троценка.

Подане дослідження спирається на концепцію історизму в архітектурі Світлани Лінди, в рамках якої національний романтизм розглядається як частина підсистеми історизм, що виступає паралельним потоком до явища стилю. [1, с. 38].

Як розвиток досліджень Світлана Лінди в цій роботі були прийняті такі визначення. Патерни української самотності розглядаються як інструменти формотворення архітектурного об'єкта з ознаками української самотності, що включають патерни форми і патерни морфогенезу. Патерни форми – узагальнена упізнавана модель (шаблон) реальних архітектурних об'єктів певного типу, що має структурні рівні (об'єм, елементи, деталі), які відповідають рівням візуального сприйняття будівлі. Патерни форми є результатом усталеного в традиційній культурі вирішення завдань формоутворення, які відповідають функціональним потребам і матеріалізуються в будівлях за допомогою різних конструктивних схем в різних будівельних матеріалах. Патерн морфогенезу – послідовність дій залучення елементів структурних рівнів для формування новотвору. Новотвір – новий архітектурний об'єкт, що є кінцевим результатом залучення патернів форми прототипу за допомогою патернів морфогенезу [2, с. 40].

Мета публікації. Висвітлити особливості залучення патернів форми за допомогою патернів морфогенезу задля формування новотворів з ознаками української самотності в проектах житлових будинків індустріальних селищ Сходу та Півдня України 1920-х рр. авторства Віктора Троценка.

Основна частина. Компромісом українських визвольних змагань 1917–1921 рр., стало утворення УСРР – декларованої на міжнародній арені як національна республіка у складі СРСР, з високим ступенем національно-культурної та господарської незалежності й деякої політичної автономії. Українське Відродження 1920-х рр. дало сильний імпульс національному розвитку, охопило різні сфери життя: освіту, науку, літературу, мистецтво, не обминуло й архітектуру. Звернення до українських самотніх форм стало символічним архітектурним утіленням надій на створення власної держави. У період 1923–1930 рр. звернення до теми української самотності у творчості харківського архітектора Віктора Троценка стало провідним.

За словами Віктора Чепелика, в період Українських визвольних змагань: «...на зміну минулим, блискуче вишколеним та широко ерудованим жрецам архітектурного мистецтва приходять інші – більш прості, але активні, не такі освічені, але досвідчені, не академісти, а практики... Серед них у 1920-і рр. висунувся Віктор Троценко, що народився в селянській родині, засвоїв фах теслі та токаря, працював модельником, потім креслярем, а далі ...архітектором у Харкові. Його шлях в архітектури є незвичайним, бо Троценкові довелося працювати і вчитись безпосередньо на практиці» [9, с. 48].

У 1920-і рр. впровадження нових типів житлових будинків, застосування нових матеріалів і конструкцій разом із переосмисленням українських етнічних

традицій архітектурного формотворення житла відкрило нове підґрунтя для архітекторів напрямку українського національного романтизму 1910-х рр.

У 2-й половині 1920-х рр. зі змінами стильових уподобань від історизму до модернізму Віктор Троценко прагнув зберегти у своїх творах українські традиційні форми шляхом перенесення на стильове тло сучасної архітектури. Додавання модерністських рис під час запозичення елементів українських патернів форм наближали його витвори до архітектури авангарду при збереженні українського традиційного характеру. Новаторські риси проявилися у функціональному зонуванні й науково обґрунтованій інсоляції приміщень, лаконічності форм, економічності конструктивних й технологічних рішень.

Водночас Троценко вважав, що регіональні особливості традиційної архітектури зароджувалися на ґрунті застосування місцевих будівельних матеріалів та врахуванні особливостей клімату. У застосуванні тогочасних інноваційних технологій зведення шлако-набивних стін методом палублення, переході від традиційних матеріалів покрівлі (солома, очерет) на пожежобезпечні (керамічна та цементна черепиця, етерніт, бляха) архітектор вбачав еволюцію традиційних технологій глинобитного та кам'яного (з місцевого вапняку) українського традиційного житлового будівництва південно-східних регіонів України. Архітектор активно застосовував традиційні для Приазов'я й Донбасу будівельні матеріали: кладку з каменю-вапняку округлої форми на вапняному розчині темно-сірого кольору із додаванням шлаку, кладку з плоского вапняку насухо із забиванням глиною та побілкою.

Слід відзначити найтісніший зв'язок архітектурної практики Троценка з історико-етнографічними й пам'яткознавчими дослідженнями, активну участь архітектора у цій роботі. У 1921-1922 р. виходять 2 видання, ілюстровані обмірними кресленнями та архітектурними рисунками Віктора Троценка. Дослідження генези, сутності й особливостей українського зодчества в цих працях формували каталог традиційних форм і прийомів, з якого архітектор обирав українські прототипи [4, 5].

Віктор Троценко, працюючи над проектом типового котеджу для робітничих селищ м. Харкова (1923), використовує як джерела формотворення власні архітектурно-археологічні обміри старих хат з околиць Харкова, що увійшли у видання мистецтвознавця Стефана Таранушенка (1922), а розробляючи проекти котеджів робітничих селищ Донбасу (1924–1929), використовує етнографічний звіт археолога й етнографа Василя Бабенка з народного будівництва в Маріупольському, Слав'яносербському та Бахмутському повітах 1910-х рр., фото традиційних житл Південної Слобожанщини й Луганщини з експедицій співробітників Республіканського музею українського мистецтва 1920-х рр.[6, с. 29], й власні розвідки.

Як згадував Стефан Таранушенко «У робітників підприємств Харкова утримувалися живі симпатії до привабливої української хати. Рахуючись з цим фактом, В. Троценко брав відправним пунктом українську хату, зберігав її естетичні властивості. Проте він не сліпо повторював її, а радикально модернізував. Він відкидав її недоліки, усував все, що не могло задовольняти потреби робітника – тісноту приміщень, недостачу світла й повітря, відсутність санітарно-технічних умов і зручностей. В. Троценко сміливо й раціонально поліпшував планування будівлі, збільшував її розміри, кількість кімнат, відокремлював кухню від спальні і робочих приміщень. Одночасно В. Троценко добре знав і розумів, що у робітників ще жива була міцна звичка і прихильність до привабливих, віками вироблених естетичних властивостей української хати. Ці риси Троценко зберігав і творче розвивав в своїх проєктах.» [7, с. 3].

Архітектор Віктор Троценко, як й інші дослідники свого часу, відзначав одночасний традиціоналістський консерватизм і сприйнятливість до новацій української етнічної архітектури. Протягом усієї архітектурної діяльності митець використовує пропорції характерні для планів хат на основі т. зв. «живого квадрату» співвідношенням 1 до 0,9, та прямокутнику, довга сторона якого побудована за діагоналлю цього «живого квадрату».

Можна припустити, що на основі аналізу багатьох досліджених зразків народного житла Віктором Троценком був прийнятий для формоутворення української самобутньої архітектури малоповерхового житла прототип форми «хата» – горизонтальний паралелепіпед з простим високим вальмовим дахом, асиметричною композицією фасаду за рахунок зміщеного головного входу, піддашком, ганком та призьбою, з двома або трьома вікнами на південному фасаді.

Також застосовуючи порівняльний аналіз народного зодчества Віктор Троценко вказував схожість особливостей в архітектурі різних регіонів, які знаходяться в подібних природно-кліматичних умовах. На думку архітектора, при наявності аналогічних будівельних матеріалів і схожого клімату, логіка будівництва визначала схожий характер архітектурних форм і прийомів [8]. Цим автор виправдовує використання форм англійського котеджу, яке в свою чергу спиралося на неоромантичне осмислення народного житла Британських островів архітекторами руху «мистецтв і ремесл» 1900-х рр. [10, с. 25-26; Рис. XIV, XV].

У 1920-х рр. в УСРР (після 1934 р. – УРСР) найбільш поширеним новим типами житла робітничих селищ стають спарені малоповерхові будинки на 2-4 квартири. Вони виділялися компактним функціональним об'ємно-планувальним рішенням, застосуванням раціональних конструктивних схем, нових для того часу індустріальних будівельних матеріалів (монолітного шлакобетону, шлакобетонних блоків, цементної черепиці та етерніту).

У 1923 р. Харківської міської відділ комунального господарства «Гороткомхоз» організував проєктування і будівництво трьох, так званих «робітничих селищ» поблизу від промислових підприємств з квартальною малоповерхової забудовою, нав'язаною містобудівною ідеєю «міст-садів» Ебенізера Говарда.

В 1923-1924 рр. за проєктом архітектора Віктор Троценка (за участю Петра Крупка, В. Богомолова, Івана Таранова-Белозерова) були забудовані 3 нових містобудівних утворень (селищами їх можна назвати умовно, бо не були зведені об'єкти соціально-побутової інфраструктури) при промислових підприємствах Харкова. У 1924 р. було споруджено 35 однотипних зблокованих цегляних двоповерхових житлових будинків-котеджів з допоміжними будівлями [3].

Чотириквартирні двоповерхові будинки блокувалися у дві дзеркально-симетричні секції. Секція складалася з двох різних за плануванням, але однакових за складом приміщень окремих трикімнатних квартир, розташованих в двох рівнях. Вони були розраховані на заселення сім'ями з 4-5 осіб. В першому поверсі знаходилася передня з дерев'яними сходами на другий поверх, туалет під сходами, кухня та вітальня. На другому поверсі знаходилися дві кімнати, одна з яких мала балкон.

Згідно первісного завдання проєкт, через дефіцит цегли, передбачав зведення будинків з дерев'яними каркасними стінами із обкладанням цеглою в перспективі. В ході роботи проєктне завдання було змінено під цегляні стіни за умов її економного використання, в наслідок чого автор використав мілко заглиблений стрічковий фундамент на піщаній основі й мансардний поверх.

Засоби художньої виразності, в характері котеджної забудови англійських міст-садів 1900-х рр., одночасно були співзвучні мотивам традиційного українського зодчества. Будинки поєднують у собі риси функціональної доцільності, оригінальності та зв'язку з українською етнічною традицією в царині житла, що отримало відображення в застосуванні скатних покрівель, дерев'яних деталей в народній стилістиці. Ці риси віднаходимо у формі чотирихилих дахів з фронтонами, у великих навісах покрівлі над стінами і дерев'яних кронштейнах, що їх підтримують, у шестикутній формі віконних прорізів, верандах, терасах і балконах. Поверхню неоштукатурених стін поживлявали нечисленні рельєфні деталі: цегляні «рядки» міжповерхових карнизів, підвіконь і перемичок над вікнами верхнього поверху, дерев'яні стовпи навісів над ганками із різьбленням в український народній манері [3].

З огляду на соціальне замовлення, архітектор-традиціоналіст успішно освоює прийоми застосування функціонально доцільних форм.

Застосовані автором у проєкті котеджів селищ робітників Харківського паровозобудівного заводу 1923 р. засоби художньої виразності, використовували

й українські патерни форми «хата» перетворені за допомогою патерну морфогенезу «трансформація» – перетворення форми одного українського прототипу за рахунок зміни її загальних пропорцій, конфігурації та частини визначальних ознак.

Патерн морфогенезу «неповної репродукції» – відтворення загальної форми без запозичення елементів і деталей українських прототипів, застосував Віктор Троценко у проєктах двоквартирних одноповерхових будинків, розроблених на замовлення правління тресту «Югосталь» у 1925–1926 рр. За цими проєктами було зведено будинки в селищах при заводах і шахтах комбінатів «Югосталі» мм. Дніпродзержинськ (Кам'янське), Єнакієве, Макіївка, Сталіно (Донецьк). До цього самого типу об'єктів належать будинки робітничого селища ім. Фрунзе у м. Дніпропетровськ (Дніпро), розроблені Віктором Троценком у співавторстві з місцевим цивільним інженером І. Мірошніченком. За раціонального планування та лаконічності форм українські елементи патерну форми «хата» відображено тут у формі високого вальмового даху, у загальній конфігурації архітектурних обсягів, співвідношенні висот даху, стіни і цоколя, у шестикутній формі дверних прорізів без запозичення деталей. Але завдяки репродукції об'єму патерну форми «хата», навіть без запозичення деталей, забудова робітничих селищ розглянутими об'єктами загалом була схожа на мальовниче українське село.

Житлові кам'яні 2-х квартирні будинки, запроєктовані Віктором Троценком, можна розглядати як один із вдалих прикладів реалізації економічного та простого у планувальному відношенні житла для робітників. Усі типи житлових будинків селищ відрізняються функціональною обґрунтованістю і ергономічністю планування, зручностями в експлуатації. У зовнішньому вигляді простих формою житлових будинків-котеджів велике значення грали колір і деталі. Незважаючи на значне фізичне зношення, морально будинки авторства Троценка не застаріли й понині користуються попитом на ринку нерухомості.

Пластика стін, застосування фактури, кольору надають будівлям своєрідність і колорит, що властиві традиційному житлу конкретних регіонів. Враховані місцеві матеріали будівництва, умови клімату та особливості побуту населення. Художня форма є логічним розвитком конструкції. Пластика стін та форма дахів – провідний елемент в композиції будинків в поєднанні з кольором та фактурою. Невеликі малоповерхові будинки на 2-4 родини просто та добре скомпоновані. Будинки відрізняються продуманим плануванням квартир, зручністю, простотою та економічністю конструкції, цілісністю композиції, пластичністю об'єму. Будинки зводилися з місцевого каменю (пісковика), шлакоблоків або зі стінами із набивного шлакобетону. Для дахів застосовувалася гончарна чи цементна черепиця місцевого виробництва. Закриті веранди

запроектовані під однією покрівлею з будинком, причому дах будівлі відіграє істотну роль у композиції.

Проекти житлових будинків, розроблені Віктором Троценком, досягали високого рівня, перевершуючи столичні проекти, як за економічними показниками, так і за композицією, чому чимало сприяло знання архітектором особливостей клімату, побуту та типу регіонального народного житла.

У проаналізованій підгрупі об'єктів на рівні об'єму відбувається повтор патерну форми українського прототипу «хата» зі зміною (за незначного збільшення) розмірів споруди за збереження пропорцій, конфігурації та її основних ознак. Елементів і деталей українських прототипів не запозичено.

На основі аналізу застосування патернів морфогенезу представником Харківської архітектурної школи Віктором Троценком під час формування новотворів визначено алгоритм патернів морфогенезу української самобутності з такими послідовними кроками:

- вибір архітектурних прототипів на засадах опрацювання функціонального типу житлового будинку;
- виділення патерну форми прототипу «хата» та аналіз його структурних рівнів (об'єму, елементів, деталей);
- утворення форми новотвору шляхом вибору патернів морфогенезу (репродукції, трансформації);
- деталізація новотвору на рівнях елементів і деталей шляхом збагачення архітектурної форми відповідними елементами і деталями прототипів, обраними автором;
- гармонізація всіх структурних рівнів новотвору, формування композиційно цілісного об'єкта, що має ознаки української самобутності, з урахуванням впливу зовнішніх чинників (містобудівної ситуації, економічних і технологічних можливостей, соціальних вимог).

Висновки. У складних умовах соціально-економічних та ідеологічних зрушень 1920-х рр. архітектор Віктор Троценко, творчо використавши свою роботу в колективі дослідників українського народного житла зумів втілити ергономічні й естетичні якості регіональних типів українського традиційного житла для малоповерхової забудови індустріальних селищ Сходу та Півдня України. Українські самобутні риси накладалися на панівні в той час архітектурні конструкти модернізму. Використання архітектором особливостей клімату, побуту та типу регіонального народного житла у 1920-х рр. передбачило принципи архітектури «критичного регіоналізму» 2-ї пол. XX ст.

Застосовані автором у проектах котеджів селищ робітників використовували українські патерни форми «хата» перетворені за допомогою патернів морфогенезу «трансформація» й «неповна репродукція» дозволили

архітектору отримати засоби художньої виразності, як дозволяли транслювати українську етнічну традиції культури житла в її регіональних варіаціях у застосуванні до функціонально доцільних форм.

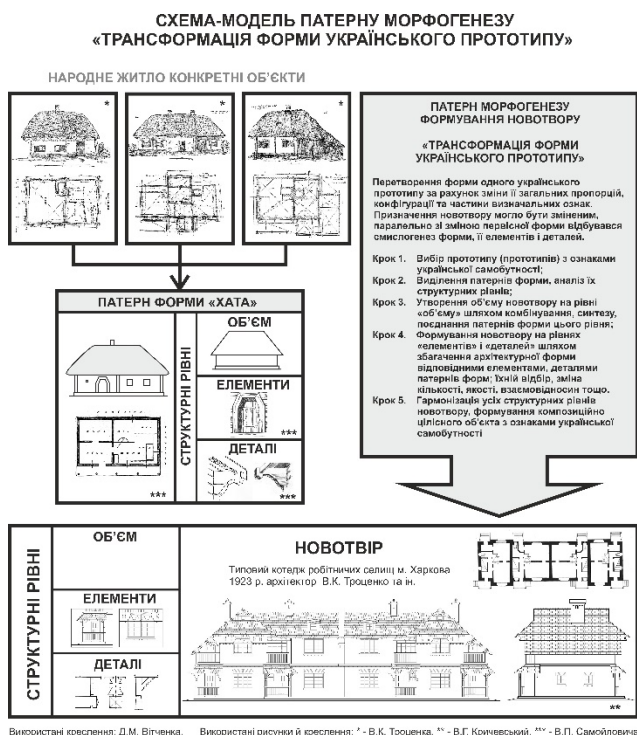

Рис. 1 Схема модель патерну морфогенезу «трансформація форми українського прототипу». Автор Д.М. Вітченко

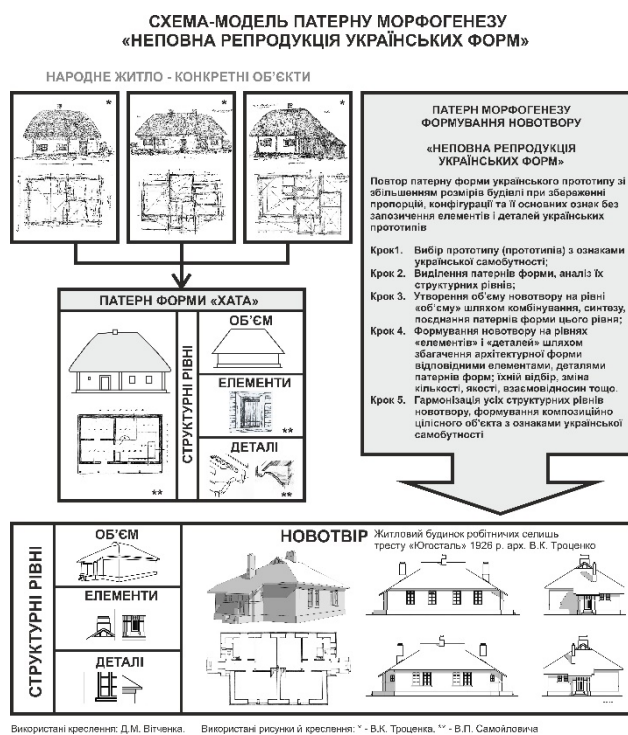

Рис. 2 Схема модель патерну морфогенезу «неповна репродукція українських форм». Автор Д.М. Вітченко

Список літератури

- Вітченко Д. М. Патерни української самобутності в спадщині Харківської архітектурної школи першої третини XX ст.: дисертація д-ра філос. наук: спец. 18.00.01 «Теорія архітектури». Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 362 с. URL: https://radaarch.kname.edu.ua/images/sampledData/Vitchenko/1_53.pdf (дата звернення: 16.11.2025).
- Вітченко Д. Патерни української самобутності в спадщині Харківської архітектурної школи першої третини XX ст.: джерела й особливості реабілітації. *Матеріали VI міжнародної конференції «Архітектура історичного Києва. Історія – Теорія – Практика».* (20 листопада 2020 р.). Київ: КНУБА, 2020. С.40-41.
- Вітченко Д. Романтична робітничая мрія — одноповерховий Харків. Житлові котеджі робітничих селищ у Харкові 1923–1924 рр. // Конструктивізм. Харків: вебсайт. URL: <https://constructivism-kharkiv.com/objekty/12-01-45-kotedzhi-robitnichogo-selischcha-trotsenka> (дата звернення: 16.11.2025).

4. Таранушенко С. А. Хата по Єлизаветинському провулку під № 35 у Харкові. Харків, 1921. 4, 30 с., 12 мал.
5. Таранушенко С. А. Старі хати Харькова. Харків: Тип. Наркомпрос, 1922. 16 с.: табл. XXVII. (Матеріали до історії українського мистецтва; в. 1. Будівництво). URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001954> (дата звернення: 16.11.2025).
6. Таранушенко С. А. Наукова спадщина. Харківський період. Дослідження 1918–1932 рр.: монографічні видання, статті, рецензії, додатки, таранушенкознавчі студії, ілюстрації, довідкові матеріали. Харків, Видавець Савчук О. О., 2011. 692 с., 702 іл. ISBN: 978-966-2562-02-6
7. Таранушенко С. Біля джерел народного зодчества. *Сумська районна газета «Вперед»*. 3 липня 1969. С. 3.
8. Архітектура Радянської України: орган Спілки радянських архітекторів УРСР / відп. ред. Г. В. Головки. Київ: Мистецтво, 1939. № 10. 39, [1] с.: фот. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019374> (дата звернення: 16.11.2025).
9. Чепелик В. Український архітектурний модерн: монографія. Київ: КНУБА, 2000. 196 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000020552> (дата звернення: 16.11.2025).
10. Harvey W. A. The model village and its cottages: Bournville. London: B.T.Batsford, 1906. XI, 68 p., 57 unnumbered leaves of plates. URL: <https://archive.org/details/b28076035/page/n1/mode/2up> (дата звернення: 16.11.2025).

References

1. Vitchenko, D. M. (2019). Patterns of Ukrainian identity in the heritage of the Kharkiv architectural school of the first third of the twentieth century (Candidate's thesis, specialty 18.00.01). Kharkiv: O. M. Beketov National University of Urban Economy. URL: https://radaarch.kname.edu.ua/images/sampledData/Vitchenko/1_53.pdf (in Ukrainian).
2. Vitchenko, D. (2020). Patterns of Ukrainian identity in the heritage of the Kharkiv architectural school of the first third of the twentieth century: Sources and features of rehabilitation. In Proceedings of the 6th International Conference “Architecture of Historical Kyiv: History – Theory – Practice” (pp. 40–41). Kyiv: KNUCA. (in Ukrainian).
3. Vitchenko, D. (n.d.). Romantic workers' dream—single-storey Kharkiv: Residential cottages of workers' settlements in Kharkiv, 1923–1924. Constructivism Kharkiv. <https://constructivism-kharkiv.com/objekty/12-01-45-kotedzhi-robotnichogo-selischa-trotsenka> (in Ukrainian).

4. Taranushenko, S. A. (1921). The house at No. 35 on Yelyzavetynskyi Lane in Kharkiv. Kharkiv. (in Ukrainian).
5. Taranushenko, S. A. (1922). Old houses of Kharkiv. Narkompros Printing House. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001954> (in Ukrainian).
6. Taranushenko, S. A. (2011). Scientific heritage. Kharkiv period. Studies of 1918–1932: Monographs, articles, reviews, appendices, Taranushenko studies, illustrations, reference materials. Kharkiv: O. O. Savchuk. (in Ukrainian).
7. Taranushenko, S. (1969, July 3). At the origins of folk architecture. Vpered (Sumy District Newspaper), p. 3. (in Ukrainian).
8. Holovko, G. V. (Ed.). (1939). Architecture of Soviet Ukraine (No. 10). Mystetstvo. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019374> (in Ukrainian).
9. Chepelyk, V. (2000). Ukrainian architectural modernism. Kyiv National University of Construction and Architecture. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000020552> (in Ukrainian).
10. Harvey, W. A. (1906). The model village and its cottages: Bournville. B.T.Batsford. <https://archive.org/details/b28076035/page/n1/mode/2up> (in English).

Abstract

Denys Vitchenko, Candidate of Architecture, Associate Professor of the Department of Construction, Geotechnics and Geomechanics, National Technical University "Dnipro Polytechnic".

The use of patterns of Ukrainian identity in the designs of residential buildings in industrial settlements of the 1920s by Viktor Trotsenko

The article highlights the features of the use of ethnic traditional types of housing in the course of creating new works with signs of Ukrainian identity in the work of architect Viktor Trotsenko in the 1920s. The author used in the projects of low-rise residential buildings in industrial settlements of the East and South of Ukraine in 1923–1929 means of artistic expression, close in character to English cottage houses, and at the same time used Ukrainian patterns of the form of "hut" transformed using the pattern of morphogenesis "transformation". The theoretical views of the architect, implemented in practice, provided for the development of Ukrainian architecture not only on the basis of the use of traditional motifs of folk architecture, but also the innovative use of traditional local materials and technologies, and the correspondence of architectural solutions to the climatic features of the region. The work of the representative of the Kharkiv architectural school, Viktor Trotsenko, is a significant contribution to the heritage of Ukrainian architecture, primarily the 1920s. For a scientifically based rehabilitation of architectural works of his authorship, it is necessary to understand the patterns of their formation. In this work, the following terms are adopted: patterns of Ukrainian identity are considered as tools for forming

an architectural object with the features of Ukrainian identity, which include the patterns of form and the patterns of morphogenesis. Patterns of form are a generalized recognizable model (template) of real architectural objects of a certain type, which has structural levels (volume, elements, details) that correspond to the levels of visual perception of the building. Patterns of form are the result of solving the problems of form formation established in traditional culture, which meet functional needs and are materialized in buildings using various constructive schemes in different building materials. The regularity of morphogenesis is a sequence of actions that involve elements of structural levels to form a new creation. A new creation is a new architectural object, which is the final result of involving the regularities of the prototype form using the regularities of morphogenesis. The Ukrainian patterns of the "hut" form used by the author in the projects of cottages of workers' settlements transformed using the patterns of morphogenesis "transformation" and "incomplete reproduction" allowed the architect to obtain means of artistic expression, as they allowed to translate the Ukrainian ethnic tradition of housing culture in its regional variations in application to functionally appropriate forms.

Keywords: patterns of Ukrainian identity; prototype; creative method; new architectural formation; architect Viktor Trotsenko.